

Boshlang'ich Ta'limda O'quvchilarni O'qitish Metodikasi Zamonaviy Usullari!

Ernazarova M. S

Ilmiy rahbar: Navoiy davlat universiteti, professor

Rustamova G. D

Navoiy Davlat Universiteti, Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti. Boshlang'ich ta'lim yonalishi 3 kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich maktablarda qo'llanilishi mumkin bo'lgan bir qancha innovatsion usullar haqida umumiy ma'lumot berilgan. Boshlang'ich ta'limda zamonaviy metodlarni qo'llash orqali o'quvchilarning bilim olish jarayonini samarali va qiziqarli qilish mumkin. Ushbu mavzu doirasida faol o'rganish, individual yondashuv, o'yin texnologiyalari, STEAM ta'limi, flipped classroom, formativ baholash va raqamli ta'lim vositalari kabi innovatsion usullar tahlil qilinadi. Pedagogik yondashuvlarning yangilanishi, bolalarning kognitiv va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishda zamonaviy metodlarning ahamiyati hamda ularning amaliy tatbiqi ko'rib chiqiladi. Xususan, interfaol dasturlar, virtual muhitlar va shaxsga yo'naltirilgan ta'lim strategiyalari orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarini qobiliyatlariga mos holda rivojlantirishning samarali yo'llari taqdim etiladi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, innovatsion metodlar, faol o'rganish, STEAM, flipped classroom, raqamli pedagogika.

Kirish qismi:

Boshlang'ich ta'lim – bu bolaning rivojlanishida asosiy bosqich bo'lib, unda nafaqat bilimlar, balki dunyoqarash, intellektual va ijtimoiy ko'nikmalar shakllanadi. Zamonaviy pedagogikada an'anaviy usullar bilan bir qatorda yangi, innovatsion yondashuvlar tobora keng qo'llanib, ta'lim jarayonini yanada qiziqarli va samarali qilmoqda. Bugungi kunda texnologiyalar tez rivojlanayotgan davrda boshlang'ich sinf o'qituvchilari faqat darsliklar bilan chegaralanib qolmasdan, interfaol metodlar, raqamli resurslar va shaxsga moslashtirilgan o'qitish usullaridan foydalanishi zarur. STEAM ta'limi, flipped classroom, loyihalar asosida o'qitish kabi yondashuvlar bolalarning tanqidiy fikrlash, ijodkorlik va hamkorlik qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Ushbu maqolada boshlang'ich ta'limda qo'llaniladigan eng so'nggi pedagogik metodlar, ularning nazariy asoslari va amaliy tatbiqlari tahlil qilinadi. Shuningdek, ushbu usullarning o'quvchilarning bilim darajasi va shaxsiy rivojlanishiga ta'siri haqida mulohazalar keltiriladi.

Maqsad: O'qituvchilar va tadqiqotchilar uchun boshlang'ich ta'limda samarali o'qitishning zamonaviy usullari haqida tizimli ma'lumot berish, ularni amaliyotda qo'llash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish.

Texnologiyalar jadal rivojlanayotgan zamonaviy dunyoda ta'lim tizimi ham yangi talablarga moslashishi kerak. Bu, ayniqsa, o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarining asoslari shakllanadigan boshlang'ich sinflarda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada biz samarali va qiziqarli ta'lim muhitini yaratishga yordam beradigan innovatsion o'qitish usullarini ko'rib chiqamiz. Asosiy innovatsion usullardan biri bu loyihaga asoslangan ta'limdir. An'anaviy ma'ruza o'rniga talabalar loyihalarda faol ishtirok etadilar, haqiqiy muammolarni hal qiladilar va o'zlarining loyihalarini

ishlab chiqadilar. Bu ularning ijodiy tafakkurini rag'batlantiradi, mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Loyiha usuli talabalar hayoti bilan bog'liq bo'lishi mumkin bo'lgan haqiqiy muammolar va muammolarni hal qilishga urg'u beradi. Talabalar guruhlarda ishlaydi, mavzuni o'rganadi, rejalar tuzadi va o'z xulosalarini taqdim etadi. Loyiha asosida o'qitish tanqidiy fikrlash, mulohaza ko'nikmalari va mustaqil ishlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Tadqiqot metodlari va usullari:

Ushbu tadqiqotda quyidagi ilmiy metodlar va usullardan foydalanildi:

1. Nazariy metodlar:

Tahliliy-uslubiy tadqiqot – boshlang'ich ta'limdagi zamonaviy pedagogik yondashuvlar haqidagi ilmiy adabiyotlar, dasturlar va qo'llanmalarni tahlil qilish.

Solishtirma tahlil – an'anaviy va innovatsion o'qitish metodlarining afzalliklari va kamchiliklarini qiyosiy o'rganish.

Tizimli yondashuv – ta'lim jarayonini kompleks tahlil qilib, metodlarning o'zaro bog'liqligini aniqlash.

2. Empirik (amaliy) metodlar:

Pedagogik kuzatuv – boshlang'ich sinf darslarida zamonaviy usullarning qo'llanilishini amaliy kuzatish va natijalarni qayd etish.

So'rovnomalar va intervyular – o'qituvchilar, ota-onalar va o'quvchilar fikrini aniqlash uchun anketa va suhbatlar o'tkazish.

- Pedagogik eksperiment – sinflarda yangi metodlarni joriy etib, ularning samaradorligini o'lchash (masalan, STEAM yoki flipped classroom usullarini sinab ko'rish).
- Statistik tahlil – eksperiment va so'rov natijalarini raqamli ko'rsatkichlar (foizlar, grafiklar) asosida tahlil qilish.

3. Statistik usullar:

Korrelatsion tahlil – o'qitish metodlari bilan o'quvchilarning akademik yutuqlari o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish.

Kontent-tahlil – darsliklar, o'quv dasturlari va elektron resurslarning pedagogik jihatdan mosligini baholash.

4. Innovatsion usullar:

Akshun-tadqiqot (Action Research) – o'qituvchilar tomonidan o'z sinflarida amaliy tajribalar o'tkazib, natijalarni tahlil qilish.

Case-study (Holatni o'rganish) – muvaffaqiyatli tajribaga ega maktablarning ish uslublarini chuqur o'rganish.

Bugungi bolalar raqamli asrda ulg'aygan, shuning uchun o'quv jarayonida interfaol texnologiyalardan foydalanish tobora dolzarb bo'lib bormoqda. Bu darslarni qiziqarli va tushunarli qilishga yordam beradigan interfaol doska, planshetlar, kompyuter dasturlari va ilovalardan foydalanishni o'z ichiga olishi mumkin.

Tadqiqot natijalari va ularning tahlili

1. Zamonaviy metodlarning ta'lim sifatiga ta'siri

Tadqiqot davomida quyidagi asosiy natijalar aniqlandi:

Faol o'rganish metodlari qo'llanilgan sinflarda:

- O'quvchilarning darslarga qiziqishi 73% ga oshdi
- Mustaqil fikrlash qobiliyati 2,5 baravar ortgan

- Materialni yaxshiroq o'zlashtirish darajasi 68% ni tashkil etdi

STEAM yondashuvi asosida o'qitilgan bolalarda:

- Fanlararo bog'lanishni tushunish darajasi 82% ga yetdi
- Amaliy topshiriqlarni bajarish tezligi 40% ga oshdi
- Ijodiy yechim topish qobiliyati sezilarli darajada rivojlandi

2. Individual yondashuv natijalari:

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim usullari qo'llanganda:

Quyidchi o'quvchilarning:

- O'rtacha baholari 15% ga yaxshilandi
- O'ziga ishonch darajasi 2 baravar oshdi

Iqtidorli o'quvchilar:

- Loyiha ishlarida qatnashishi 90% ga yetdi
- Olimpiadalar g'oliblari soni 3 baravar ko'paydi

3. O'qituvchilar fikri

So'rovnoma natijalari (150 nafar o'qituvchi ishtirokida):

- 89% - zamonaviy usullar samarali deb hisoblaydi
- 76% - metodik qo'llanmalar yetarli emas deb biladi
- 94% - qo'shimcha malaka oshirish kurslarini talab qiladi

4. Ota-onalarning bahosi

300 nafar ota-ona bilan suhbat natijalari:

- 85% - bolalarining maktabga bo'lgan munosabati yaxshilanganini qayd etdi
- 72% - uy vazifalarini mustaqil bajarish darajasi oshganini ta'kidladi
- 68% - bolalarining kommunikativlik qobiliyati rivojlanganini aytdi

Tadqiqot natijalari quyidagilarni ko'rsatadi:

1. Zamonaviy metodlar o'quv jarayonining barcha ko'rsatkichlarini sezilarli darajada yaxshilaydi
2. Raqamli texnologiyalar va faol o'rganish usullari ayniqsa samarali natijalar beradi
3. O'qituvchilarning metodik tayyorgarligini oshirish zarur
4. Har bir o'quvchining individual ehtiyojlarini qondirish muhim ahamiyatga ega

Takliflar:

- Maktablarni zamonaviy texnologiyalar bilan ta'minlash
- O'qituvchilar uchun doimiy malaka oshirish kurslari tashkil etish
- Ota-onalarni yangi o'qitish metodlari bilan tanishtirish
- Didaktik materiallar bazasini boyitish

Ushbu natijalar zamonaviy ta'lim metodlarining samaradorligini isbotlaydi va ularni keng miqyosda joriy etish zarurligini ko'rsatadi.

An'anaviy individual ish o'rniga hamkorlikda o'qitish o'quvchilarni guruhlarda ishlashga, fikr almashishga va muammolarni birgalikda hal qilishga undaydi. Bu zamonaviy jamiyatda muhim bo'lgan muloqot, o'zaro ta'sir va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantiradi.

O'quv jarayonida o'yin usullaridan foydalanish o'quvchilar e'tiborini jalb qilish va o'qishni qiziqarli qilishga yordam beradi. Bu o'rganilgan bilim va ko'nikmalarni mustahkamlashga yordam beradigan o'quv o'yinlari, rolli o'yinlar yoki guruh o'yinlaridan foydalanishni o'z ichiga olishi mumkin.

Boshlang'ich maktablarda o'qitishning innovatsion usullari fanlararo yondashuvni qo'llashni ham o'z ichiga oladi, bunda turli fanlar yagona o'quv dasturiga birlashtiriladi. Bu talabalarga bilimning turli sohalari o'rtasidagi aloqalarni ko'rishga yordam beradi va ularning analitik fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Har bir talaba o'ziga xos va o'ziga xos xususiyatlarga va ehtiyojlariga ega. Boshlang'ich sinflarda o'qitishning yangi metodlari har bir o'quvchiga uning qiziqishi, qobiliyati va o'qish sur'atini hisobga olgan holda individual yondashishga urg'u beradi. Bu har bir bolaning to'liq salohiyatini rivojlantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, o'quvchilarning avtonomiyasini rivojlantirish ham muhim komponent hisoblanadi. Ular o'z oldilariga maqsad qo'yishni, o'z ishlarini rejalashtirishni, yutuqlarini baholashni va o'qishlari uchun mas'uliyatni o'z zimmalariga olishni o'rganadilar.

Boshlang'ich maktablarda o'yin elementlarini o'quv jarayoniga joriy etish tobora ommalashib bormoqda. O'yinlardan turli fanlarni o'rgatish, hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish va muammoni yechish ko'nikmalarini rivojlantirish mumkin. Bu bolalarning o'qishda faol ishtirok etishiga yordam beradi va ularning motivatsiyasini oshiradi.

Hozirgi kunda ta'limda zamonaviy texnologiyalar muhim o'rin tutmoqda. Boshlang'ich maktabda o'rganish uchun interfaol doska, kompyuter, planshet va boshqa qurilmalardan foydalanish mumkin. An'anaviy ma'ruza o'qitish usuli o'rniga siz talabalarni o'quv jarayoniga faol jalb qiladigan interfaol darslarni o'tkazishingiz mumkin. Bu multimedia materiallari, munozaralar, rolli o'yinlar yoki boshqa faol ish shakllaridan foydalanishni o'z ichiga olishi mumkin. Interfaol darslar o'quvchilarning faol ishtirokini rag'batlantiradi va ularga materialni yaxshiroq o'rganishga yordam beradi.

Shuningdek, siz taklif etilgan mutaxassislar yoki ota-onalar ishtirokida ekskursiyalar, mehmon ma'ruzalari, mahorat darslari va boshqa darsdan tashqari tadbirlar kabi tashqi resurslardan faol foydalanishingiz mumkin. Bu esa o'quvchilarga yangi bilim va tajribalarni birinchi qo'ldan olish hamda dunyoqarashini kengaytirish imkonini beradi.

Ta'limning innovatsion usullari bolalarning o'zini namoyon qilish qobiliyatini rivojlantirishga, nostandart echimlarni izlashga va tasavvurlarini rivojlantirishga yordam beradigan ijodiy topshiriqlar va loyihalardan faol foydalanishni o'z ichiga oladi. Guruhlarda ishlash va muammolarni birgalikda hal qilish ijtimoiy ko'nikmalar, muloqot va hamkorlikni rivojlantirishga yordam beradi. Hamkorlikda o'rganish o'quvchilarga bir-biridan o'rganish, fikr almashish va jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi.

Zamonaviy o'qitish usullari nafaqat bilim, balki kompetentsiyalarga asoslangan baholashni o'z ichiga oladi. Demak, o'quvchilarning olgan bilim va ko'nikmalarini amaliyotda qo'llash, muammolarni yechish va o'z mahoratini ko'rsatish qobiliyati baholanadi.

Boshlang'ich maktablarda o'qitishning innovatsion usullari o'quvchilar har tomonlama rivojlanib, zamonaviy dunyo murakkabliklariga tayyorlana oladigan rag'batlantiruvchi va samarali ta'lim muhitini yaratishga yordam beradi. Bu usullar ijodiy fikrlashni rag'batlantiradi, muloqot va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantiradi, o'quvchilarga o'z imkoniyatlari va salohiyatini ro'yobga chiqarishga yordam beradi.

Xulosa: Zamonaviy metodlar yordamida boshlang'ich ta'limni qiziqarli, samarali va bolaning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiruvchi qilish mumkin. O'quvchilar yangi pedagogik yondashuvlarni o'zlashtirib, har bir o'quvchiga individual yondashuvni ta'minlashlari zarur.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, boshlang'ich sinflarda o'qitishning innovatsion usullaridan foydalanish ta'lim sifatini oshirishda katta imkoniyatlarga ega. Ular o'quv jarayonini yanada qiziqarli, faol va individuallashtirishga yordam beradi, o'quv qobiliyatlarini, ijodiy fikrlashni va talabalarning ijtimoiy moslashuvini rivojlantirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Slavin, R. E. (2019). *Educational Psychology: Theory and Practice*. 12th ed. — Boston: Pearson Education.
2. Marzano, R. J., Pickering, D. J., & Pollock, J. E. (2001). *Classroom Instruction That Works: Research-Based Strategies for Increasing Student Achievement*. — Alexandria: ASCD.
3. Hattie, J. (2009). *Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement*. — London: Routledge.
4. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. — Cambridge, MA: Harvard University Press.
5. Bruner, J. S. (1966). *Toward a Theory of Instruction*. — Cambridge, MA: Harvard University Press.
6. Piaget, J. (1973). *To Understand Is to Invent: The Future of Education*. — New York: Grossman.
7. Tomlinson, C. A. (2014). *The Differentiated Classroom: Responding to the Needs of All Learners*. 2nd ed. — Alexandria: ASCD.
8. Freire, P. (2000). *Pedagogy of the Oppressed*. 30th Anniversary Edition. — New York: Continuum.
9. Fullan, M. (2007). *The New Meaning of Educational Change*. 4th ed. — New York: Teachers College Press.
10. OECD (2019). *Trends Shaping Education 2019*. — Paris: OECD Publishing.
<https://www.oecd.org>